

תנועת הקיבוץ הדתי

א' סיון תש"ע 14.5.10

גיליון מס' 207

פרשת במדבר

מאת יוחנן בן יעקב, כפר עציון

אֲנֹכֶנָּה תִּלְהֵ דְגָהָ תִּירוּשֵׁי צִהְרֵ לְכֵן אֶשְׁלַח חֵת זֵי גִנְבֵי עֹתָה יְרוּשָׁי צִמוּעֵדוֹ" (הושע ב, י-יא). הגמרא מעמתת פסוק זה, אותו נקרא בהפטרות לפרשת במדבר, עם הפסוק **אִסַּף תִּגְנֹךְ יְרֵשׁוּ יְדָךְ הָרֶדֶךְ" (דברים יא, יד).** רבי חנניא בר פפא מתרץ: **"לא קשיא: כאן בזמן שישראל עושים רצונו של מקום, כאן בזמן שאין ישראל עושים רצונו של מקום"** (בבלי, ברכות, לה ע"ב). כאשר ישראל עושים רצונו של הקב"ה - יבול האדמה שלנו, וכאשר אינם עושים רצונו של מקום - היבול של הקב"ה. מעטים התחומים בהם שותפות האדם והקב"ה כה מובהקת וניכרת לעין, כמו החקלאות ולא בכדי שיא הברכה הא-לוקית לעובדיו בכל לבבם ובכל נפשם, מתבטא ביבול מבורך.

בהמשך ישיר מביאה הגמרא מחלוקת ידועה:

תנו רבנן: 'ואספת דגנך' - מה תלמוד לומר, לפי שנאמר: (יהושע א') 'לא ימוש ספר התורה הזה מפידך', יכול דברים ככתבן? - ת"ל: 'ואספת דגנך' - הנהג בהן מנהג דרך ארץ, דברי רבי ישמעאל; רבי שמעון בן יוחי אומר: אפשר אדם חורש בשעת חרישה וזורע בשעת זריעה וקוצר בשעת קצירה ודש בשעת זישה וזורה בשעת הרוח - תורה מה תהא עליה? אלא: בזמן שישראל עושים רצונו של מקום - מלאכתן נעשית על ידי אחרים, שנאמר: (ישעיהו ס"א) 'ועמדו זרים ורעו צאנכם וגו'. ובזמן שאין ישראל עושים רצונו של מקום - מלאכתן נעשית על ידי עצמן, שנאמר: (דברים י"א) 'ואספת דגנך'; ולא עוד, אלא שמלאכת אחרים נעשית על ידן, שנאמר: (דברים כ"ח) 'ועבדת את אויבך וגו'. אמר אביי: הרבה עשו כרבי ישמעאל - ועלתה בידן, כרבי שמעון בן יוחי - ולא עלתה בידן. אמר להו רבא לרבנן: במטותא מנייכו, ביומי ניסן וביומי תשרי לא תתחזו קמאי, כי היכי דלא תטרדן במזונייכו כולא שתא"'

סוגיה מקבילה ולכאורה ההפוכה מצינו במנחות:

"אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי: אפילו לא קרא אדם אלא קרית שמע שחרית וערבית, קיים: 'לא ימוש...'. ודבר זה אסור לאומרו בפני עמי הארץ, ורבא אמר: מצווה לאומרו בפני עמי הארץ. שאל בן דמה בן אחותו של ר' ישמעאל את ר' ישמעאל: כגון אני שלמדתי כל התורה כולה, מהו ללמוד חכמת יונית? קרא עליו המקרא הזה: 'לא ימוש ספר התורה הזה מפידך והגית בו יומם ולילה', צא ובדוק שעה שאינה לא מן היום ולא מן הלילה ולמוד בה חכמת יונית" (בבלי, מנחות צט ע"ב).

אני מבקש להציע ביאור למה שנראה כהיפוך הדעות (הדברים פורסמו לראשונה בחוברת תוי"ע בהוצאת בני"ע): **"הרבה עשו כרבי ישמעאל ועלתה בידם"** - זו הערכה ניסויית וכמותית. נוסח הסוגיה המובא ב'דקדוקי סופרים' שונה: **"הו רבנן דעבדין כרבי ישמעאל ואקים בידיהו, ורבנן דעבדין כרשב"י ולא אקים בידיהו"** (היו חכמים שעשו כרבי ישמעאל והתקיים בידם, וחכמים שעשו כרשב"י ולא התקיים בידם). חכמים שנהגו כרשב"י, תורתם לא התקיימה בידם, שהרי במלאכה לא שלחו ידם. ועוד שם, שאל רשב"י: **"תורתו מה תהא עליה"** (ולא "תורה", כמובא בדפוסים שלנו). מסתבר שהגמרא בברכות דנה בחכמים, רבנן - כלפיהם קובע רבי ישמעאל: **"הנהג בהם מנהג דרך ארץ"** ורשב"י: **"והגית בו יומם ולילה"** כפשוטו. ואילו הגמרא במנחות דנה בעמי-הארץ, הם רשאים להסתפק בקריאת שמע שחרית וערבית, לקיום: **"לא ימוש... ה תורה ה' ה' מ. פ. זך. ג. ית. ביומם מ' ל' ה'" (יהושע כא, ח) ומצווה לידע אותם בכך, שלא יחושו עצמם חסרי ערך ומופקעים מהתורה בשל עבודתם בשדה! (עמי-הארץ = העם היושב בארץ ולא דווקא "עמארצות" =**

בורות). חיזוק לפירוש זה ניתן למצוא בדברי רבא שם, הפונה לרבנן בבקשה להישאר בבתייהם לעבודת השדה ב"עונות הבוערות", בחודשי ניסן ותשרי.

אם כנים דברינו, מסקנת הסוגיה בברכות מחייבת את תלמידי החכמים לנהוג "דרך ארץ", לעסוק **וַיֵּסֶס פְּתֵי גִּבְתֵי יִרְשָׁיִץ הַרְדֵּי**. העם היושב בארץ יסתפק ב"קריאת שמע". בוודאי ראוי שכולנו נחתור ככל יכולתנו להרבות בלימוד תורה ובעבודת אדמה ויישוב הארץ גם יחד.

ייתכן ושורש המחלוקת נעוץ במציאות היסטורית ובחוויה השונה של שני התנאים: רבי ישמעאל חי בדרום הר חברון בימים בהם ישב העם על אדמתו וזכה לעבד אותה, אף כי תחת שלטון רומי שהחריבה את ביתנו. רשב"י חווה את נחת זרועם הלוחצת של הרומאים באימי מרד בר כוכבא, ואולי אף חש בגלות המתקרבת. כך עולה מפירוש החת"ם סופר:

"נראה לעניות דעתי, רבי ישמעאל נמי לא אמר קרא 'ואספת דגנך' אלא בארץ ישראל ורוב ישראל שרויין בה. שהעבודה בקרקע גופא מצווה משום יישוב ארץ ישראל ולהוציא פירותיה הקדושים. ועל זה צוותה התורה 'ואספת דגנך'... וכאילו תאמר: לא אניח תפילין מפני שאני עסוק בתורה, הכי נמי לא יאמר אדם: לא אאסוף דגני מפני עסק התורה. אבל כשאנו מפוזרים בעוונותינו הרבים בין האומות... מודה לרשב"י... היינו בחוץ לארץ" (חת"ם סופר, חידושים למסכת סוכה, לולה הגזול).

דומני כי ראויים הדברים לחזור ולהישמע בקהלנו ואותם עלינו לשנן, כפי שנשמעו ונלמדו במחננו בעבר, דבר יום ביומו. כמעט חדלנו לשמוע ולהשמיע, לחנך וללמד, לטפח ולפתח ערכים אלו בתוכנו, ואנו חשופים לערכים שונים; מהם שמקורם בגלות, מהם שמקורם בדעות עמן אנו חלוקים ונושאייהן דוחים אותנו. כיצד מקיימים ערכים תורניים בסיסיים אלו במציאות שלנו? כיצד מקיימים זיקה עמוקה וחיה לקב"ה, בעת בה עבודת האדמה נדחקה לשוליים והרבה ממנה מתקיים, כדרכו של רשב"י, על ידי נכרים? - שאלה זו ראויה לעיון ולדיון מעמיק. כתנועה חלוצית, ציונית-דתית עלינו ליחד לכך מקום משמעותי בחיינו.

יוחנן בן-יעקב, בן וחבר קיבוץ כפר עציון מיום חידושו. עובד משרד החינוך, ממונה על תכנית חפציב"ה (חינוך פורמאלי ציוני-יהודי בברית המועצות לשעבר) ועל המכינות הקדם-צבאיות. לשעבר, מזכ"ל בני-עקיבא, יו"ר מועצת תנועות הנוער בישראל, ויועץ שר החינוך. נמנה על הצוות המייסד של בית ספר שדה כפר-עציון, מדריך קבוצות נוער בפולין, סב ל-14 נכדים, אב לשישה ילדים.

אפשר לקבל את דף פרשת השבוע של הקיבוץ הדתי בדואר אלקטרוני או לראות אותו באינטרנט באתר של הקיבוץ הדתי בכתובת: www.kdati.org.il/parashat/hashavua.htm

כדי לקבל את הדף כל שבוע בדואר אלקטרוני, יש לשלוח הודעה אל: webmaster@kdati.org.il ולרשום subscribe בשורת הנושא. כדי להפסיק, יש לכתוב unsubscribe בשורת הנושא.

תגובות למאמרים וכן הצעות לכתוב מאמרים, יש לשלוח אל: webmaster@kdati.org.il

אתר האינטרנט של תנועת הקיבוץ הדתי: www.kdati.org.il